

ป่าเต็งรัง

ดร.ทศพร ทองเที่ยง

สุภาวดี สังข์วรรณ

ผู้เรียบเรียง

"ป่าเต็งรัง" เรียกชื่อป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ของพืชและสัตว์มากกว่าป่าอื่นๆ ป่าเต็งรังมีความสำคัญทางธรรมชาติและเป็นส่วนหนึ่งของวงจรชีวิตของโลก

ป่าเต็งรังพบขึ้นสลับกับป่าเบญจพรรณ ลักษณะเป็นป่าโปร่ง โลง ต้นไม้ขึ้นห่างๆ กัน ได้ระยะมีต้นไม้ขนาดเล็ก

และขนาดกลาง ไม้เด่นอันเป็นไม้ดัชนีประกอบด้วยไม้ในวงศ์ยาง ฤดูแล้งจะผลัดใบ และมีไฟป่าเป็นประจำ ป่าเต็งรังมีถิ่นกระจายโดยกว้างๆ ซ้อนทับกันอยู่กับป่าเบญจพรรณ แต่อาจแคบกว่าเล็กน้อยทั้งนี้เนื่องจากมีปัจจัยกำหนดที่เกี่ยวข้องกับความแห้งแล้ง ป่าเต็งรังเป็นสังคมพืชที่พบในประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะประเทศไทย ลาว กัมพูชา เมียนมาร์ และบางส่วนของ เวียดนามเท่านั้น ในประเทศไทยมีปรากฏตั้งแต่จังหวัดเพชรบุรีขึ้นไปจนถึงเหนือสุดในจังหวัดเชียงราย ส่วนใหญ่ปรากฏสลับกันไปกับป่าเบญจพรรณ ในพื้นที่ที่มีความแห้งแล้งจัด กักเก็บน้ำได้ไม่ดี เช่น บนสันเนิน พื้นที่ราบที่เป็นทรายจัด หรือบนดินลูกรังที่มีชั้นของลูกรังต้น ตั้งแต่ระดับความสูงจากระดับน้ำทะเล 50-1,000 เมตรจากระดับน้ำทะเล ชนิดพันธุ์ไม้ที่สำคัญในป่าแดง หรือป่าเต็งรัง ได้แก่ เต็ง รัง เหียง พลวง กราด พะยอม ตั้ว ตั้ว มะค่าแต ประดู่ แดง สมอไทย ตะแบก เลือดแสลงใจ ฯลฯ ส่วนไม้พื้นล่างที่พบมาก ได้แก่ ไข่เต่า

ต้นไม้ส่วนใหญ่ในป่าชนิดนี้ผลัดใบทุกชั้นเรือนยอดในช่วงฤดูแล้ง โดยเฉพาะในช่วงปลายเดือนมกราคม ไปจนถึงเมษายน มีการผลัดใบในช่วงฤดู แล้ง ได้แก่ เต็ง รัง เหียง พลวง และยางกราด ปกติไม้เหล่านี้ต้องเป็นไม้เด่นในชั้นเรือนยอดและควรมีอย่างน้อยสองชนิดขึ้นไป โดยทั่วไปไม่มีไม้ไผ่ขึ้นผสม ยกเว้นบริเวณรอยต่อระหว่างป่าชนิดนี้ กับป่าผสมผลัดใบ ซึ่งอาจพบเห็นได้บ้าง

ประโยชน์ของป่าเต็งรัง มักเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตประจำวันของคนโดยตรงหรือทางอ้อมได้แก่

1. ไม้ ใช้เป็นวัสดุโครงสร้างต่างๆเช่น บ้าน รั้ว หรือแหล่งพลังงาน ฟืนหรือใช้เผาทำถ่าน ใบยางเหียง ยางพลวง ใช้เป็นวัสดุ หรือภาชนะห่ออาหาร ซึ่งย่อยสลายได้ง่าย
2. แหล่งอาหาร ทั้งยังชีพและสร้างรายได้ให้ครอบครัว ได้แก่ เห็ดต่างๆโดยเฉพาะเห็ดโคน ผักหรือดอกไม้ ไม้ ที่มีกลิ่นหอมตามฤดูกาล เช่นผักหวาน ดอกพยอม สมอไทย
3. ยารักษาโรค พืชในป่าเต็งรังหลายชนิดมีสรรพคุณเป็นสมุนไพรใช้รักษาทั้งโดยตรงหรือร่วมกับตัวยาคอื่น เช่นพืชหัวหลายชนิดที่นอกจากเป็นอาหารแล้วยังมีสรรพคุณด้านการรักษาและป้องกันโรคได้
4. อาหารสัตว์ ความสมบูรณ์ของป่าทำให้เป็นที่อาศัยของสัตว์ที่หลากหลายเช่น นก ไก่ป่า สัตว์เลื้อยคลาน แมลง ผีเสื้อ ซึ่งช่วยสร้างสมดุลให้ระบบนิเวศน์แล้ว ยังเป็นแหล่งอาหารให้คนด้วย

ในแง่ของการรักษาสภาพแวดล้อมป่าเต็งรังยังช่วยเก็บกักความชื้น บรรเทาอุทกภัย ลดการชะล้างของดิน ดูดซับคาร์บอนไดออกไซด์ ฝุ่นขนาดเล็ก ทั้งยังเป็นแหล่งพักผ่อน ท่องเที่ยว ช่วยผ่อนคลายอารมณ์ เรียนรู้ให้คนได้ทุกช่วงวัย เช่นในช่วงออกดอกพยอมก็จะมีบรรยากาศที่สวยงาม ส่งกลิ่นหอมไปทั้งป่า หรือดอกไม้ กล้วยไม้ที่มีการสลับหมุนเวียนกันออกดอกก็สร้างเสน่ห์เฉพาะตัวให้นักศึกษาและติดตาม ป่าเต็งรังจึงมีความสัมพันธ์ทั้งระดับ บุคคล ครอบครัว ชุมชน และภูมิภาค จึงต้องมีการรักษาและศึกษาเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

พรรณไม้และลักษณะโครงสร้างของป่าเต็งรังในพื้นที่ มจร. ราชบุรี

มจร.ราชบุรี ตั้งอยู่ในพื้นที่ ต.รางบัว อ.จอมบึง จ.ราชบุรี มีพื้นที่ 1,117 ไร่ มีลักษณะเป็นที่ลาดลงมาจากเขาสน เส้นทางไหลของน้ำในฤดูฝนจึงไหลหลากผ่านพื้นที่ลุ่มที่ลุ่มถัดไป พื้นที่เดิมจึงมีลักษณะเป็นป่าเต็งรังที่แห้งแล้งตามฤดูกาล มหาวิทยาลัยจึงได้จัดทำแผนพัฒนาพื้นที่โดยคำนึงถึงการรักษาป่าและสิ่งแวดล้อมเดิมให้มากที่สุด ได้กำหนดเขตบริเวณการพัฒนาเพื่อจัดการศึกษาและอยู่อาศัย การขุดแหล่งน้ำ และกันพื้นที่ป่าอนุรักษ์และป่าเพื่อการศึกษา

ป่าเต็งรังใน มจร. วิทยาเขตราชบุรี มีลักษณะโครงสร้างแบ่งเป็น 2 ชั้นเรือนยอด ไม้ต้นพืชในชั้นพื้นป่า เรือนยอดชั้นบนสูงประมาณ 7-8 เมตร ขึ้นอยู่ในบริเวณที่มีดินตื้น ลักษณะเป็นหินศิลาแลง มีหินโผล่ปกคลุม เป็นบริเวณกว้าง และมีความแห้งแล้ง ประกอบด้วย พรรณไม้เด่นในเรือน ยอดชั้นบน ได้แก่ เต็ง รัง เหียง และพลวง เป็นต้น เรือนยอดชั้นไม้พุ่ม ได้แก่ กล้วยเต่า ประดู่เหลือง ปุ่มเป้ง เป็นต้น และไม้พื้นล่าง ได้แก่ ปอเต่าไห เปราะป่า เป็นต้น จัดได้ว่าสังคมป่าเต็งรังภายในมหาวิทยาลัยเป็นสังคมย่อยป่าเต็งรังแคระด้านการแบ่งลักษณะโครงสร้างทางด้านตั้ง และมีความหลากหลายของเห็ดชนิดต่างๆเช่น เห็ดโคน รวมถึงสัตว์เช่น นก ไก่ป่า สัตว์เลื้อยคลาน กระต่าย กระรอก และแมลงหลายชนิด